DOBRY KLIMAT
DLA POWIATÓW

Raport laika

LIFE 09INF/PL/000283

Beneficjent odpowiedzialny za realizację projektu:

INSTYTUT
NA RZECZ
EKOROZWOJU

Pozostali beneficjenci:

ZWIĄZEK POWIATÓW POLSKICH

COMMUNITY
ENERGY PLUS

Współfinansujący projekt:

Life

NFOŚiGW

Dlaczego klimat?

Dlaczego zajęliśmy się w naszym projekcie klimatem? Przecież świat ma wiele innych problemów do rozwiązania. Ponad miliard ludzi na świecie żyje w skrajnej biedzie, miliony mieszkańców Ziemi cierpią lub są zagrożone głodem, niemal 50 mln. musiało zmienić swoje miejsce zamieszkania z powodu konfliktów, dlaczego więc zajęliśmy się klimatem? Zapewne w dużej mierze dlatego, że nie jesteśmy organizacją, której celem jest niesienie pomocy uchodźcom czy głodującym – tę działalność pozostawiamy innym wyspecjalizowanym organizacjom. My, czyli Instytut na rzecz Ekorozwoju, skupiamy się na zagadnieniach związanych ze zrównoważonym rozwojem, m.in. ochroną klimatu. O tym, że ponad 25 lat temu fundatorzy naszej fundacji dokonali właściwego wyboru świadczą m.in. kolejne raporty Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu (IPCC) wskazujące na pilną potrzebę działań w obszarze ochrony klimatu, jak również w kwestii adaptacji do jego zmian.

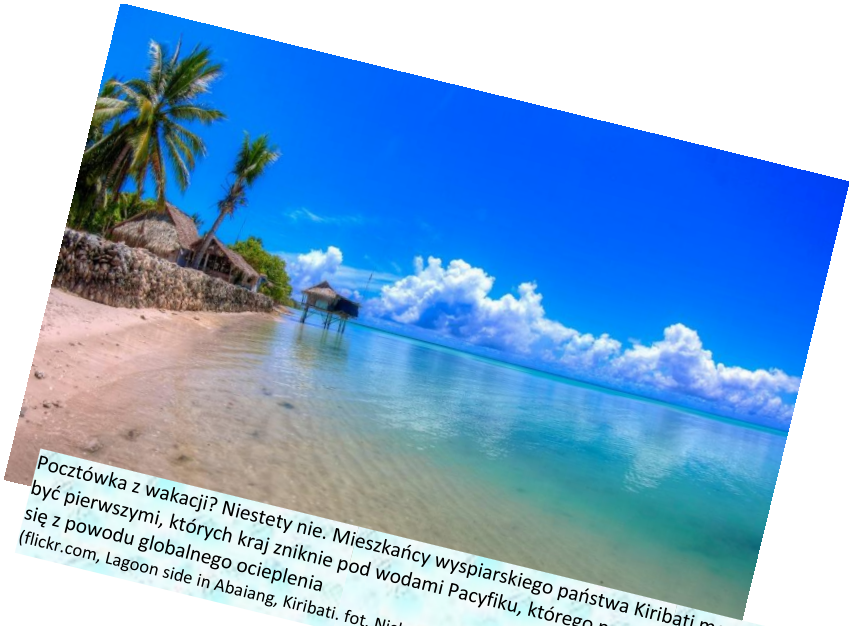

Pocztówka z wakacji? Niestety nie. Mieszkańcy wyspiarskiego państwa Kiribati mogą być pierwszymi, których kraj zniknie pod wodami Pacyfiku, którego poziom podnosi się z powodu globalnego ocieplenia (flickr.com, Lagoon side in Abaiang, Kiribati. fot. Nick Hobgood CC BY-NC 2.0)

IPCC to organizacja działająca w ramach ONZ której zadaniem jest ocena ryzyka związanego z wpływem człowieka na zmiany klimatu. Od 1990 r. przygotowała 5 raportów, z których każdy następny ma coraz bardziej alarmujący wydźwięk. W zbieraniu i analizie danych, a następnie przedstawianiu wniosków i rekomendacji biorą udział naukowcy z całego świata. Niezbicie wykazują, że nie tylko jest związek pomiędzy działalnością człowieka i stanem klimatu, ale udowodnili, że jest to związek jednoznacznie negatywny. Zmiany klimatu, których jesteśmy świadkami już dzisiaj są przyczyną zjawisk o których pisaliśmy powyżej: głodu, wojen i będących ich efektem olbrzymich migracji ludności. Zmiany te są również przyczyną coraz częstszych i bardziej gwałtownych zjawisk pogodowych, takich jak gwałtowne ulewy, silne wiatry, bezśnieżne zimy czy wyjątkowo wysokie temperatury w okresach letnich. Kilkuletnie dzieci znają mroźne i długie zimy tylko z opowiadań dziadków i rodziców. Nie są im za to obce długotrwałe fale upałów – ostatnich kilka lat to seria kolejnych rekordów temperatur średniorocznych.

Naukowcy jako „bezpieczną” granicę wzrostu globalnej temperatury średniorocznej wskazali 2°C w perspektywie końca XXI w. w stosunku do roku 1750 r., czyli sprzed epoki przemysłowej. Powyżej tego poziomu zmiany klimatu będą po pierwsze nieodwracalne, a po drugie jest prawdopodobnym, że zostanie uruchomiony samonapędzający się mechanizm w którym jedne zmiany klimatu będą napędzały inne. Nikt dzisiaj nie potrafi przewidzieć jego skutków.

Zmiany klimatu to nie tylko obniżenie komfortu życia wynikające z doskwierających wysokich i bardzo wysokich temperatur. Dla naszego regionu, najnowszy raport IPCC wskazuje również na zmiany w bioróżnorodności (np. nasilenie zjawiska wypierania rodzimych gatunków fauny i flory przez obce), czy zachwianie stabilnością systemu energetycznego (np. przez zwiększenie zapotrzebowania na energię wynikające z powszechnego użycia klimatyzatorów przy jednoczesnym obniżeniu poziomu rzek z których woda jest wykorzystywana w elektrociepłowniach jako czynnik chłodzący). Będą na nas miały wpływ również procesy w miejscach bardzo od Polski odległych. Wspomnieć tutaj można choćby o topnieniu lodów Arktyki, które jak pokazują symulacje, podnosząc poziom mórz i oceanów wpłyną na życie 250 tys. mieszkańców naszego kraju. Gospodarka wodna, tereny zielone, transport, energetyka, przemysł, zdrowie mieszkańców, bezpieczeństwo żywnościowe to tylko kilka kwestii na które już ma i będzie miało coraz większy wpływ globalne ocieplenie.

Czy 2°C to dużo? Na pierwszy rzut oka wydaje się, że to niewiele, ale wystarczy sobie wyobrazić, jakie są konsekwencje dla naszego samopoczucia, gdy temperatura naszego ciała podnosi się o 2°C, albo zmienia się temperatura otoczenia z -1°C na 1°C. Konsekwencje dla zmian klimatu są równie drastyczne. Przykładem niech będzie świerk, którego granica występowania pokrywa się liniami wyznaczającymi obszary ze średnioroczną temperatura poniżej 7°C. Już dzisiaj to dość powszechnie występujące drzewo przesuwa się coraz bardziej na północ i na wschód. A to jedynie przykład pokazujący, że 2°C to naprawdę dużo.

Czy i jak możemy niepożądanym zjawiskom zapobiegać? Wyróżnić można dwa kluczowe obszary działań. Pierwsza grupa to te, które ograniczają emisję gazów cieplarnianych będących główną przyczyną wzrostu temperatur średniorocznych, czyli globalnego cieplenia. Drugi obszar to działania, których celem jest przygotowanie ludzi, gospodarki, infrastruktury do nieuniknionych konsekwencji zmian klimatu. Obecnych i przyszłych.

Dlatego z jednej strony ważnym jest wspieranie wszelkich inicjatyw, które będą przyczyniały się do ograniczenia emisji z np. przemysłu energetycznego. Można to robić poprzez zwiększenie udziału energii pochodzącej z tzw. źródeł odnawialnych, czyli słońca, wiatru czy biomasy. Nie uda się jednak z dnia na dzień wyłączyć elektrowni dla których paliwem jest węgiel czy produkować tylko samochodów elektrycznych. Te zmiany potrzebują czasu. Proces ocieplania klimatu się rozpoczął i będzie postępował. Trzeba zatem zrobić wszystko, by być w miarę możliwości być przygotowanym na konsekwencje tych zmian.

Pierwsza grupa działań ograniczających emisję gazów cieplarnianych to tzw. działania mitygacyjne, druga przygotowująca nas na nieuniknione zmiany wywołane globalnym ociepleniem to działania adaptacyjne. Dobry Klimat dla Powiatów był projektem, który miał zwrócić uwagę na pilną potrzebę ich prowadzenia jednych i drugich.

Dlaczego tak ważne są działania lokalne?

Najważniejsze decyzje dotyczące ochrony klimatu i adaptacji do jego zmian zapadają głównie na poziomie globalnym. Jednak kluczem do sukcesu są działania na poziomie lokalnym. Dlaczego? Emisja gazów cieplarnianych obydwa się lokalnie. Jednak niesione prądami powietrza i nie uznając granic państw i kontynentów mają zasięg globalny. Przy czym skutki tych emisji również mają również w znacznej mierze charakter lokalny, czego przykładem może być nawalna ulewa czy huragan. Zjawiska trwają kilka czy kilkanaście minut na relatywnie małym obszarze. Oczywiście emisje z różnych miejsc globu kumulują się i ich efektem końcowym dotyczących wszystkich ludzi jest globalne ocielenie, ale

by móc efektywnie wdrażać uzgodnienia podjęte podczas szczytów klimatycznych ważna jest praca łącząca w sobie edukację, informację i konsultacje na poziomie mniejszych jednostek administracyjnych, czyli powiatów i gmin. I właśnie z myślą o nich został stworzony i zrealizowany projekt Dobry Klimat dla Powiatów.

Jaki był cel projektu i co zrobiliśmy, by go osiągnąć?

Celem głównym projektu Dobry Klimat dla Powiatów była aktywizacja grup docelowych, czyli władz samorządowych, lokalnych instytucji, otoczenia biznesowego, lokalnych liderów i mieszkańców powiatów do działań na rzecz ochrony klimatu i adaptacji do jego zmian wynikających z globalnego ocieplenia. Innymi słowy, chodziło o przeprowadzenie procesu w trakcie którego po pierwsze dotrzemy do przedstawicieli wymienionych wcześniej grup, po drugie doprowadzimy do spotkania z nimi, po trzecie uświadomimy im konieczność podjęcia działań oraz – jeśli tylko będzie to możliwe – wesprzemy ich w tworzeniu dokumentów strategicznych, które będą podstawą do konkretnych działań.

W Polsce jest 380 powiatów. By móc efektywnie się z nimi komunikować nie tylko mówiąc, ale również pokazując , jak można skutecznie ratować klimat i adaptować się do jego zmian, potrzeba było silnych partnerów. Głównym beneficjantem programu był Instytut na rzecz Ekorozwoju (InE). Jesteśmy pozarządową organizacją typu think-tank powstałą w 1990 r. z inicjatywy kilku członków Polskiego Klubu Ekologicznego. O jakość kontaktu z powiatami zadbał pierwszy z partnerów, czyli Związek Powiatów Polskich (ZPP) skupiający w chwili realizowania projektu 315 powiatów i miast na prawach powiatów. ZPP od wielu lat podejmuje działania na rzecz energii odnawialnej, przyjaznej środowisku naturalnemu. Drugim partnerem byli praktycy z Kornwalii. Community Energy Plus (CEP) to organizacja społeczna oraz spółka z ograniczoną odpowiedzialnością współpracujące z licznymi partnerami lokalnymi w celu ograniczenia zmian klimatu, promocji zrównoważonego rozwoju oraz zmniejszenia ubóstwa energetycznego.

Każdy z partnerów posiadał już duże doświadczenie w zakresie realizacji projektów związanych z ochroną środowiska, a w szczególności ochroną klimatu. Wszyscy również mogą wykazać się wiedzą i doświadczeniem w obszarze działań związanych z aktywizacją lokalnych środowisk, jak również organizacją warsztatów i szkoleń. Z punktu widzenia projektu efektywności działań były to kluczowe cechy jego uczestników.

Dzięki CEP uczestnicy projektu mieli możliwość w ostatnim roku jego trwania odwiedzić Kornwalię w ramach wyjazdu szkoleniowo-studyjnego. A miejsce to jest nieprzypadkowe, bo region ten został w 2009 roku ogłoszony w Wielkiej Brytanii pierwszym regionem niskoemisyjnego rozwoju. Wizyta była

okazją do zapoznania się z praktycznymi i wymiernymi osiągnięciami i doświadczeniami Kornwalii w zakresie ochrony klimatu i adaptacji do nich.

Wizyta w Wielkiej Brytanii była jednak jednym z końcowych akcentów projektu. Początek miał miejsce kilka lat wcześniej i skupiał się na działaniach, które miały zachęcić do udziału w projekcie jak największa liczbę nie tylko powiatów, ale również lokalnych liderów. Zadaniem tych ostatnich było wspieranie prac projektowych. Ostatecznie do projektu przystąpiło 115 powiatów z całej Polski, z których 21 podpisało deklarację „Dobry klimat dla powiatów". W procesie rekrutacji pozyskano ponadto 100 osób pełniących rolę Lokalnych Inicjatorów Społeczeństwa Obywatelskiego (LISO) oraz 12 Moderatorów Debat Klimatycznych (MDK). Jedni i drudzy, nie tylko aktywnie uczestniczyli w działaniach projektowych, ale z racji posiadanych kompetencji i poglądów są ambasadorami idei projektu DOKLIP również po jego zakończeniu.

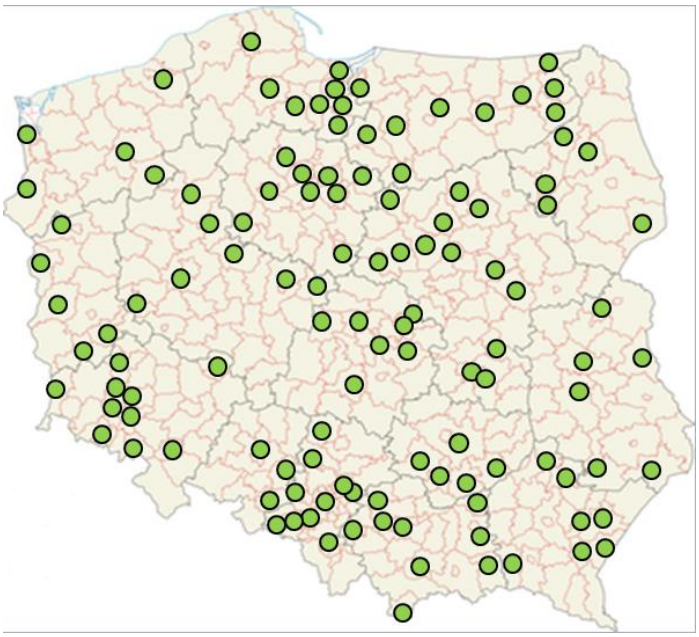

115 powiatów biorących udział w projekcie DOKLIP

Pozyskanie LISO pozwoliło na przeprowadzenie na szeroką skalę badań sondażowych wśród grup docelowych w poszczególnych powiatach. Ich celem było określenie poziomu świadomości w zakresie potrzeb ochrony klimatu i adaptacji do jego zmian, a także ocena skali działań podejmowanych rzecz ochrony klimatu przez dany powiat. Takie samo badanie przeprowadzono również na koniec projektu. Różnice w uzyskanych wynikach były jednym ze wskaźników zmian, które przyniósł sam projekt. By jednak do tej zmiany doszło potrzebny było kontakt z powiatami. Odbywał się on w ramach powiatowych Debat Klimatycznych, których odbyło się 90, a wzięło w nich udział ponad 1200 osób. Kluczowymi zagadnieniami poruszanymi w ich trakcie były: gospodarka niskoemisyjna, zielone miejsca pracy, OZE, efektywność energetyczna, itp. Przedstawialiśmy merytoryczne argumenty na rzecz konieczności podejmowania pilnych działań na rzecz klimatu oraz potrzebę inicjatyw pozwalających minimalizować skutki jego zmian.

Debata Klimatyczna w Ełku,styczeń 2013

Poza Debatami Klimatycznymi, przeprowadzono na poziomie województwa Regionalne Konferencje Klimatyczne, a klamrą spinającą całość projektu były dwudniowe Ogólnopolskie Konferencje Klimatyczne, z których pierwsza miała miejsce pod koniec drugiego roku trwania projektu, a druga cały projekt zakończyła. O jej randze świadczy fakt, że jej uczestnicy spotkali się drugiego dnia w

gmachu Senatu w ramach posiedzenia Komisji Środowiska, a gościem specjalnym był minister środowiska Maciej Grabowski.

By nie poprzestać jedynie na rozmowach o ochronie klimatu, w ramach projektu przewidziano dwa działania o wymiarze bardzo praktycznym a związane z emisją gazów cieplarnianych. Pierwszym było przeprowadzenie wyliczenia tzw. śladu węglowego dla pięciu powiatów w Polsce. Ślad węglowy to nic innego, jak wielkość emisji gazów cieplarnianych. Obliczenia te zostały wykonane dwukrotnie w odstępie trzech lat. Dodatkowo dla jednego z powiatów w ostatnich kilkunastu miesiącach przeprowadzono działanie pionierskie – stworzono Pilotażowy Program Niskowęglowego Rozwoju. Dokument został stworzony dla powiatu starogardzkiego, a jego powstanie poprzedził cykl spotkań z władzami powiatu, jego mieszkańcami, przedstawicielami biznesu i organizacji pozarządowych, a całemu procesowy towarzyszyła szeroko zakrojona akcja promocyjna. Materiał zawiera program rozwoju regionu uwzględniający 20-procentową redukcję emisji dwutlenku węgla w 2020 r., czyli zawiera nie tylko odpowiedzi na pytanie co trzeba zrobić, ale również jak. Zarząd powiatu przyjął dokument uchwałą z końca lipca 2015 r.

Przeprowadzenie projektu DOKLIP byłoby niemożliwe bez olbrzymich nakładów na działania promocyjne. W znacznej części były one skierowane na przygotowanie, publikowanie i dystrybucję różnego rodzaju publikacji merytorycznych. W sumie ukazało się 19 publikacji w łącznym nakładzie niemal 30 tys. egzemplarzy. Stworzyliśmy również film „Tydzień z dobrym klimatem", który rozpowszechnialiśmy m.in. na płytach DVD i przez kanał Instytutu na rzecz Ekorozwoju na YouTube. Jeśli dodać do tego liczbę egzemplarzy materiałów o charakterze edukacyjno-promocyjnym, takich

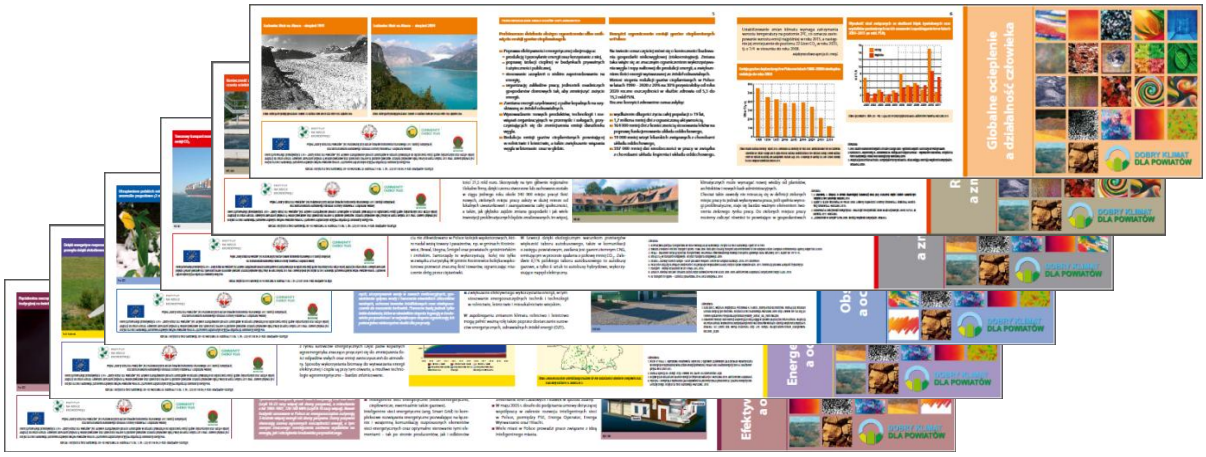

jak ulotki i plakaty oraz zasięg serwisu internetowego projektu, otrzymujemy kilkaset tysięcy osób, które zetknęły się bezpośrednio z projektem. Co ciekawe: większość ulotek była dystrybuowana za pośrednictwem standów ustawionych w urzędach powiatowych. Mieszkańcy sięgali po nie sami, czyli możemy mieć pewność, że trafiły one do osób naprawdę zainteresowanych tematem.

Czy osiągnęliśmy zamierzony cel?

W okresie trwania projektu przeprowadzaliśmy wiele ankiet i badań, które miały na celu zbadanie, czy i na ile zmieniła się świadomość decydentów i mieszkańców, uczestników naszych spotkań w interesującej nas kwestii. Analizowaliśmy również zawartość powstających w powiatach dokumentów strategicznych pod kątem umieszczania w nich zapisów mogących przyczynić się do ochrony klimatu i adaptacji do jego zmian. Wszystko to po to, by móc odpowiedź sobie na powyższe pytanie. Niestety, nie jest ona jednoznaczna. Z pewnością pobudziliśmy do myślenia o problemie,

jednak procesy decyzyjne trwają często latami. Z naszych doświadczeń wynika, że optymalnym okresem, by obiektywnie stwierdzić, czy i jakie efekty przyniosły prowadzone działania to 5 lat od ich zakończenia.

Działania na rzecz ochrony klimatu i działania adaptacyjne wiążą się bardzo często z inwestycjami z których zwrot nie jest natychmiastowy. Przy napiętych budżetach samorządowych z pewnością nie zajmują one najwyższych pozycji na listach priorytetów. Wierzymy jednak głęboko w to, że prowadzenie projektów podobnych do DOKLIP jest bardzo potrzebne. Jest to jedyny sposób, by ograniczyć skutki tego, co wiąże się z nieuniknionymi zmianami klimatu i ich konsekwencjami. Efektem braku działań edukacyjnych będzie brak myślenia w perspektywie dalszej niż jedna kadencja.

Ważnym jest by myśleć nie tylko w kategoriach adaptacji, czyli przygotowań na podobne zdarzenia do opisanego w ramce i ograniczenia ich skutków. Konieczne jest również uświadomienie sobie, że ograniczając emisję mamy wpływ na tempo postępujących zmian klimatu, a więc i intensywność np. gwałtownych zjawisk pogodowych z których jedno było przyczyną powyższej tragedii. Obie grupy działań są równie ważne.

Dlaczego kampanie edukacyjne są bardzo ważne, choć ich bezpośrednim efektem nie są inwestycje? Kampanie edukacyjne to jedyny sposób by uniknąć błędu, który stał się udziałem mieszkańców angielskiego Boscastle. Nagła powódź, która zalała miejscowość w 2004 r. pozbawiła jej mieszkańców dorobku całego życia. O ile sama powódź nie była dla nich nowością to zaskakujące były jej rozmiary. Te z kolei wynikały z bardzo gwałtownych opadów na pobliskiej wyżynie. Zdarzenie, które uznawano za zbyt mało prawdopodobne, by mogło się zdarzyć, stało się faktem.

Z czego jesteśmy najbardziej dumni po zakończeniu projektu? Z pewnością z tego, że 21 powiatów podpisało Deklarację „Dobry klimat dla powiatów", deklarując tym samym, że na ich terenie nastąpi 20-procentowa redukcja emisji gazów cieplarnianych do roku 2020, w stosunku do roku 2005. Bardzo wymiernym efektem jest również przystąpienie Płocka do „Porozumienia Burmistrzów", czyli inicjatywy Komisji Europejskiej na rzecz zrównoważonego wykorzystania energii. Nie można również pominąć faktu, że przez cały okres projektu ukazało się ponad 500 publikacji medialnych na jego temat. To ważna informacja, bo media to przecież bardzo ważny kanał komunikacji.

Projekt został również doceniony przez najwyższe władze państwowe, na co dowodem jest objęcie patronatem przez Ministra Środowiska cyklu debat klimatycznych oraz jego obecność i aktywny udział na konferencji, która projekt zamykała.

Projekt Dobry Klimat dla Powiatów niewątpliwie pobudził decydentów i mieszkańców do myślenia o ochronie klimatu i adaptacji do jego zmian. Wskazują na to choćby wyniki prowadzonych badań i zainteresowanie tematem. Wierzymy, że efektem końcowym będą nie tylko zapisy w powiatowych dokumentach strategicznych, ale przede wszystkim ich wypełniane konkretnymi inwestycjami.

I co dalej?

Jak wspomniano w poprzednim rozdziale niniejszego raportu projekty o charakterze edukacyjnym maja pobudzać do myślenia, zmieniać postawy, a w konsekwencji dawać impuls do działania. Ten proces potrzebuje jednak czasu wykraczającego znacznie poza czas trwania samego projektu. Bezpośrednio po zakończeniu projektów tego typu, nie pozostaje żadna inwestycja, urządzenie czy

technologia, które można innym w prostu sposób przekazywać czy pokazywać. Kwestią czasu jest jednak, by pojawiały się konkretne wymierne efekty.

Dzięki internetowi wszystkie materiały, które powstały w ramach projektu będą dostępne jeszcze przez wiele lat. Również publikacje papierowe będą jeszcze długo miały swoich czytelników, choćby w wydziałach ochrony środowiska. Z wiedzy zdobytej w ramach uczestnictwa w projekcie korzysta obecnie nie tylko 115 urzędów powiatowych w nim uczestniczących. Doświadczenia zostaną przekazane na poziom gmin, gdzie mogą pozytywnie wpłynąć na jakość przygotowywanych tam Planów Gospodarki Niskoemisyjnej. Dobry Klimat dla Powiatów to również ponad 100 zwerbowanych aktywistów działających na rzecz klimatu, z których kompetencji można korzystać przy okazji innych projektów prowadzonych przez Instytut na rzecz Ekorozwoju inne organizacje proekologiczne. To w końcu olbrzymi zasób know-how, które będą mogli wykorzystać partnerzy projektu podnosząc efektywność kolejnych projektów.

W ramach projektu Dobry Klimat dla Powiatów zasiano ziarno. Z setek rozmów, które zostały przeprowadzone z grupami docelowymi w ramach spotkań wiemy, że zazwyczaj trafiło ono na podatny grunt. Wierzymy, że żadne anomalie pogodowe nie wpłyną negatywnie na plony i w najbliższych latach owocami naszej pracy będzie nie tylko wzrost świadomości konieczności podjęcia działań na rzecz ochrony klimatu i adaptacji do nich, ale również rzeczywiste, skuteczne i mądre działania.

Przedstawiciele powiatów biorących udział w projekcie DOKLIP podczas II Samorządowej Konferencji Klimatycznej w Senacie RP, maj 2015 r. (fot. Katarzyna Czerwińska z Kancelarii Senatu RP).

INSTYTUT
NA RZECZ
EKOROZWOJU

W interesie przyszłych pokoleń

Adres:
ul. Nabielaka 15 lok. 1
00-743 Warszawa
Polska

Kontakt:
Telefony: 22 851-04-02, -03, -04
Faks: 22 851-04-00
E-mail: ine@ine-isd.org.pl